

OKUL-ÖNCESİ ÇOCUKLARIN KENDİLERİNİN VE BAŞKALARININ BAŞARI VE BAŞARISIZLIKLARINA İLİŞKİN NEDENSEL YÜKLEMELERİ

Yard. Doç. Dr. Deniz ŞAHİN
Hacettepe Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

ÖZET

Okul-öncesi çocukların kendilerinin ve başka bir çocuğun başarı ve başarısızlıklarına yaptıkları nedensel yüklemeler incelenmiştir. Bu amaçla 5-6 yaş grubundan seçilen 208 denneğin bir "Yap,Boz" bulmacasında başarılı ya da başarısız olmaları sağlanmış; ayrıca kendilerine hipotetik bir çocuğun aynı görevde başarılı ya da başarısız olduğu hakkında geribildirim verilmiştir. Deneklerden hem kendilerinin hem de hipotetik çocuğun başarı ya da başarısızlıklarına yüklemeler yapmaları istenmiştir. Bulgulara göre, denekler kendi başarılarını görevin kolay oluşuna yüklerken hipotetik çocuğun başarısını, sadece kendilerinin başarısız diğerinin başarılı olduğu koşulda yeteneğe yüklemişlerdir. Sonuçlar, ayrıca, deneklerin kendi başarısızlıklarını çevresel hipotetik çocuğun başarısızlığını ise kişisel etkenlere yüklediklerini göstermiştir.

Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü mezunlarından Zuhâl Dağcı ile araştırma görevlileri Aysel Akar ve Nurhan Menli'nin bu araştırmanın yürütülmesinde ve verilerin toplanmasında çok büyük katkıları olmuştur.

GİRİŞ

Weiner ve arkadaşlarının (1971) yükleme modeli bireylerin başarı ve başarısızlıklarını yetenek, çaba, görev güçlüğü ve şans olmak üzere dört nedensel etken ile açıkladıklarını öngörmektedir. Modelde sözü edilen bu dört nedensel etken denetim kaynağı ve değişmezlik olmak üzere iki boyutta sınıflandırılmaktadır. Denetim kaynağı boyutuna göre yetenek ve çaba kişisel, görev güçlüğü ve şans ise çevresel etkenler olarak gruplanır. Diğer boyuta göre ise, yetenek ve görev güçlüğü değişmez, çaba ve şans değişebilir etkenlerdir. Weiner'in (1979) daha sonra bu modele eklediği üçüncü boyut açısından çaba kontrol edilebilen oysa yetenek, görev güçlüğü ve şans ise kontrol edilemeyen etkenler olarak nitelendirilir.

Weiner ve arkadaşlarının modelini sınamak üzere yürütülen araştırmalar, genellikle bireylerin başarı ve başarısızlıklarını açıklarken söz konusu bu dört nedensel etkeni kullandıklarını göstermiştir. Ayrıca, bu araştırmalarda, başarıların kişisel, başarısızlıkların ise çevresel etkenlere yüklenmesi şeklinde genel bir eğilim olduğu gözlenmiştir (Frieze ve Weiner, 1971;

Frieze, Francis ve Hanusa, 1983; Whitley ve Frieze, 1985).

Başarı ve başarısızlık nedenlerinin algılanmasına ilişkin çalışmalardan bir kısmı da çocukların yaptıkları nedensel yüklemelerdeki gelişimsel değişimler üzerinde odaklaşmıştır. Frieze ve Snyder'ın (1980) ilkökul çocukları üzerinde yaptıkları çalışmada başarı ve başarısızlıkların nedenleri açık-uçlu olarak sorulmuştur. Deneklerin nedensel açıklamaları yetenek, görev gücü ve çaba etkenlerini içermiş; şans etkenine pek yer vermemiştir. Öte yandan, "İyi yapma isteği" ek bir neden olarak belirtilmiştir.

Farklı yaş gruplarındaki çocukların nedensel yüklemelerde bulunurken ne tür bilgiler kullandıkları ve ne şekilde birleştirdikleri konusunda da çalışmalar yürütülmüştür. İlkokul, orta ve lise öğrencileri üzerinde yaptıkları bir çalışmada Frieze ve Bar-Tal (1980), başarı düzeyinin tutarlılığını ve başkalarının başarı düzeyleri hakkındaki bilgiyi değişimleyerek, deneklerin nedensel yüklemeleri üzerindeki etkilerini incelenmiştir. Bulgulara göre, geçmiş yaşantı ile tutarlı bilgiler değişme göstermeyen, tutarsız bilgiler ise değişme gösteren etkenlere yüklenmiştir. Öte yandan, başkalarının başarı düzeyi hakkındaki bilgiyi büyük yaş grupları daha çok kullanmıştır. Benzeri bulgular, Rüstemli'nin çalışmasında da (1983a) elde edilmiştir. Bununla ilişkili olarak Ruble ve Rholes (1981) ise, çocukların kendi başarı ve başarısızlıklarına yüklem yaparken, başkalarının başarı düzeyleri hakkındaki bilgiyi 8-9 yaşlarına kadar pek kullanmadıklarını belirtmişlerdir.

Öte yandan, bazı çalışmalar da, okul-öncesi çocukların önceki başarı düzeyine ilişkin tutarlı bilgiyi kullanabildiklerini ve gelecekteki başarıya ilişkin gerçekçi beklentiler geliştirebildiklerini ortaya koymuştur (Stipek ve Hoffman, 1980; Stipek, Roberts ve Sanborn, 1984).

Başarı ve başarısızlıkların nedensel algılarına yönelik araştırmaların bir kısmı da, çocukların yetenek ile çaba arasındaki ilişkiyi anlamalarında yaşa bağlı değişimleri incelenmiştir. Nicholls'ın (1978); Nicholls ve Miller'ın (1984) çalışmaları, 5-6 yaş grubundaki çocukların çaba, yetenek ve sonucu birbirinden ayırdedemediklerini; başarıyı hem akıllı olmaya hem de çaba göstermeye bağladıklarını ortaya koymuştur. Çocuklar, 7 ile 9 yaşları arasında çabayı, sonuçtan ayırdetmeye başlarlar ve sonucu açıklamada başlıca etken olarak görürler. Nicholls'a göre (1978), yeteneğin çabadan farklılaşması ve ikisi arasındaki ters oranlı ilişkinin kavranması ancak, Piaget'nin kuramında yer alan soyut işlemler düzeyinde bir zihinsel gelişim gerektirir. Aynı şekilde, başka çalışmalarda da (Kun, Parsons ve Ruble, 1974; Kun, 1977) bulgular, 5-6 yaş grubunun çaba ile yetenek arasında olumlu ilişki algıladığını, başarılı sonuçları açıklarken neden olarak çaba ile yeteneği birlikte kullandığını göstermiştir. Sekiz ve daha büyük yaşta çocuklar, başkalarının başarı durumunu yordarken yetenek bilgisinden ziyade çaba bilgisini kullanmışlardır. Weiner ve Peter'in çalışmasında da (1973), aynı yaş grubu çocukları, başarı durumlarına ilişkin sonuçları değerlendirirken çaba etkenine büyük ağırlık vermişlerdir. Başka çalışmalarda da benzeri so-

nuçlar elde edilmiştir (Rüstemli, 1983b; Stipek ve Hoffman, 1980).

Başarı ve başarısızlığın algılanan nedenlerinden olan görev güçlüğü, yetenek kavramlarının farklılaşmasını da Nicholls (1978; 1980; Nicholls ve Miller, 1983) gelişimsel olarak incelemiştir. Bu araştırmaların gösterdiğine göre, okul-öncesi çocukların görev güçlüğüne ilişkin yargıları, görevi tamamlamadaki kendi yeterlik algılarına bağlıdır; bu yaşlarda "zor" ifadesi, "benim için zor" anlamında kullanılır. Çocuklar, yaklaşık olarak 7 ile 9 yaşlarında, görev güçlüğüne nesnel ölçütlere göre değerlendirirler. Ancak, 9 yaşlarından sonra çocuklar, görev güçlüğüne vardamada normal bilgiyi kullanabilirler. Bu durumda güç görev, kendi yaşındakilerin çoğunun yapamadığı görevdir.

Başarı ve başarısızlık nedenlerinin algılanmasını gelişimsel açıdan ele alan araştırmalar ilgili yazında oldukça geniş bir yer tutmakla birlikte, Weiner ve arkadaşlarının dört nedensel etkeninin okul-öncesi yaş grubu tarafından kullanılıp kullanılmadığını doğrudan doğruya inceleyen araştırma sayısı son derecede azdır. Bu araştırmalarda çocuklara ya açık-uçlu sorular sorulmuş ya da birtakım nedensel etkenlere yükleme yapmaları istenmiştir. Her iki yaklaşımın birlikte kullanıldığı herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Yukarda sözü edilen nokta gözönüne alınarak bu çalışmada okul-öncesi çocukların, kendilerinin ve bir başkasının başarı ve başarısızlıklarının nedenlerine ilişkin, hem kendi açıklamaları hem de dört et-

kene yaptıkları yüklemeler ele alınmıştır. Ayrıca, çocukların başkalarının başarı ve başarısızlıklarına yaptıkları nedensel yüklemelerin, kendilerinin aynı görevde başarılı olup olmadıklarına bağlı olarak değişip değişmediği incelenmiştir. Kendi başarı ve başarısızlıklarına yaptıkları yüklemelerin de, bir başka çocuğun aynı görevdeki başarı düzeyinden etkilenip etkilenmediği araştırılmıştır.

YÖNTEM

Denekler

Ankara'da Aykan, Erken Başarı, Güven, İlk Adım ve Tantaliz anaokullarından seçilen 5 ile 6 yaşları arasında 208 denek, kendisinin ve hipotetik çocuğun sırasıyla başarılı - başarılı, başarılı - başarısız, başarısız-başarılı ve başarısız-başarısız olduğu dört koşula seçkisiz olarak atanmıştır. Aileleri açısından daha çok orta ve orta-üst sosyo-ekonomik düzey özelliklerine sahip olan deneklerin yaş ortalaması 5 yıl 8 aydır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada, deneklere görev olarak verilmek üzere "Yap-Boz" oyuncakları kullanılmıştır. Boyutları 9.6 ile 11.7 cm olan oyuncakların üzerinde, bir çerçeve içine yerleştirilmiş ve belirli bir şekilde bir araya getirildiğinde bir resmi oluşturabilecek 15 adet küçük kare bulunmaktadır. Bu çerçeve içinde, karelerin belirli bir yönde kaydı kaydırılarak yer değiştirilmelerinin sağlanması ve çerçevenin üst dış köşesinde bulunan model resmin aynısının oluşturula-

Bilmesi için bir karelik boşluk bulunmaktadır.

"Yap-Boz" oyuncaklarının yanısıra, deneklerin nedensel yükleme derecelerini ölçmek amacıyla, en büyükten en küçüğe doğru sıralanmış, kırmızı kartondan hazırlanmış dört dikdörtgen araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılmıştır.

İşlem

Denekler anaokullarında bir odaya alınarak teker teker uygulamaya tabi tutulmuşlardır. Psikoloji öğrencisi olan uygulayıcı, deneklere "Yap-Boz" oyuncağını vererek dört dakikalık bir sürede tamamlamalarını istemiştir. Süre dolduktan sonra, uygulayıcı deneklere, atandıkları koşula bağlı olarak, kendileriyle aynı yaşta olan bir kız (erkek) çocuğun resmi verilen sürede bitirdiğini (bitiremediğini) söyleyerek ellerindeki oyuncağın eşini tamamlanmış (tamamlanmamış) şekilde yanlarına koymuştur. Uygulayıcı, daha sonra deneklere kendilerinin ve hipotetik çocuğun başarılarının (başarısızlıklarının) nedenleri hakkında açık uçlu sorular sorarak yanıtları kaydetmiştir.

Açık uçlu sorulara verilen yanıtları kaydettikten sonra uygulayıcı, deneklere "Bu resmi verilen sürede bitirebilmek için ne kadar akıllı olmak gerekir, çaba sarfetmek gerekir, şanslı olmak gerekir ve resimleri bitirebilmek ne kadar zor?". Şeklinde dört soru yöneltmiştir. Denekler bu sorulardan her birini önlerinde en büyükten en küçüğe doğru dizilmiş olan ve "çok", "orta de-

recede", "biraz" ve "çok az" seçeneklerini gösteren 4 dikdörtgenden birine işaret ederek yanıtlamışlardır.

Bu işlem tamamlandıktan sonra kendilerinin başarılı olduğu koşullarda bulunan deneklere "Bu resmi verilen süre içinde sen neden bitirebildin? Akıllı olduğun için mi? Çaba gösterdiğin için mi? Şanslı olduğun için mi? Bitirmesi kolay olduğun için mi?" şeklinde bir soru yöneltmiştir. Aynı soru hipotetik çocuğun başarı ve başarısızlığı için de sorulmuş ve yanıtlar kaydedilmiştir. Çocukların zedelenmemeleri için bu soru kendilerinin başarısız olduğu koşullarda bulunan deneklere sorulmamıştır.

Deneklerin kendilerine ve hipotetik çocuğa ilişkin olarak yöneltilen soruların ve cevap seçeneklerinin sırası, her deneğe göre seçkisiz olarak değiştirilmiştir.

BULGULAR

Deneklerin, "Yap-Boz" daki resmi tamamlamaları açısından, kendilerinin ve hipotetik çocuğun başarı ve başarısızlıklarının nedenlerine ilişkin açıklamaları, araştırmacı ve iki bağımsız yargıcı tarafından altı kategoriye göre kodlanmıştır. Bu kategoriler değişme göstermeyen kişisel etkenler, değişme gösteren kişisel etkenler, değişme göstermeyen çevresel etkenler, değişme gösteren çevresel etkenler, fiziksel özellikler-otoritenin kurallarına uyma ve sınıflandırılmayanlar şeklinde adlandırılmıştır. Ancak, bazı kategorilerde yer alan açıklamaların analize olanak tanımayacak ölçüde az sayıda olması nedeniyle ilk dört kategori kişisel ve çevresel etken-

ler şeklinde birleştirilmiştir. Son iki kategori ise analize tabi tutulmamıştır. Kodlayıcılar arası uyuşmayı gösteren ϕ korelasyon katsayıları hesaplanarak, araştırmacı ile birinci yargıcı arası .93, ikinci yargıcı arası .88 ve birinci ile ikinci yargıcı arası ise .87 olarak bulunmuştur.

Deneklerin hem kendilerinin hem de hipotetik çocuğun başarı ya da başarısızlıklarını kişisel ile çevresel nedenlere yükleme yüzdeleri açısından fark olup olmadığı, her koşul açısından bağımsız gruplar için oran testi ile sınıanmıştır. Başarısız-başarısız koşulunda denekler, başarısızlıklarını çevresel etkenlere, kişisel etkenlere kıyasla daha fazla yüklemişlerdir (sırasıyla % 62 ve % 44; $z = 6.39, p < .001$). Diğer koşullarda ise, deneklerin başarı ya da başarısızlıklarını kişisel ile çevresel etkenlere yükleme oranları açısından anlamlı bir fark yoktur. Öte yandan, denekler başarılı-başarısız koşulunda diğer çocuğun başarısızlığını kişisel etkenlere, çevresel etkenlere kıyasla daha fazla oranda yüklemişlerdir (sırasıyla % 30 ve % 17; $z = 2.577, p < .05$). Diğer koşullarda ise, deneklerin diğer çocuğun başarı ya da başarısızlığını kişisel ile çevresel etkenlere yükleme oranları açısından fark yoktur.

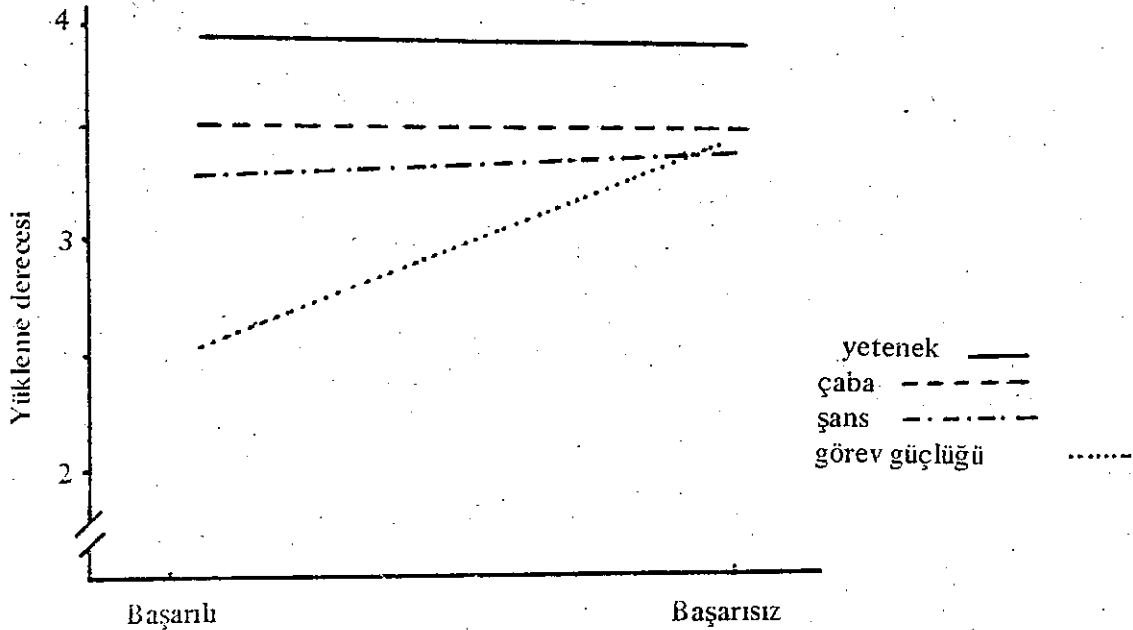
Deneklerin, her koşulda, kendilerinin ve hipotetik çocuğun başarı ve başarısızlıklarına yükledikleri kişisel ile çevresel etkenlerin yüzdeleri açısından bir farkın olup olmadığı bağımlı gruplar için oran testi ile sınıanmıştır. Başarısız-başarısız koşulunda denekler kendi başarısızlıklarını, kişisel etkenlere diğer çocuğununki yüklediklerinden daha az oranda yüklemişlerdir

(kişisel etkenlere yükleme oranı kendi başarısızlığı için % 26, diğerinin başarısızlığı için % 61; $z = 3.59, p < .01$). Benzer şekilde, başarısız-başarılı koşulunda da denekler başarısızlıklarını, kişisel nedenlere diğer çocuğun başarısına kıyasla daha az oranda yüklemişlerdir (kişisel etkenlere yükleme oranı kendi başarısızlığı için % 40, diğerinin başarısı için % 60; $z = 2, p < .05$). Öte yandan, diğer koşullarda, deneklerin kendilerinin ile diğerinin başarı durumlarını kişisel etkenlere yükleme oranları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Deneklerin kendilerine verilen görevde başarılı olmaya ilişkin genel yüklemeleri, 2 (kendi cinsiyeti) x 2 (hipotetik çocuğun cinsiyeti) x 2 (kendi başarı durumu) x 2 (hipotetik çocuğun başarı durumu) x 4 (nedensel etkenler) faktörlü ve son faktörde tekrar ölçümlü varyans analizi ile çözümlenmiştir. Kendisinin başarı durumunu yansıtan değişkenin temel etkisi anlamlı düzeydedir $F(1, 192) = 6.48, p < .05$. Nedensel etkenler değişkeninin temel etkisi anlamlı düzeydedir $F(3, 576) = 34.11, p < .01$. Buna göre yetenek, çaba, şans ve görev güçlüğüne yapılan yüklemelerin ortalamaları sırasıyla 3.83, 3.48, 3.30 ve 2.95 dir. Tukey testi sonuçlarına göre yüklemeler en fazla yeteneğe, en az görev güçlüğüne yapılmıştır. Öte yandan, çaba ile şansa yapılan yüklemeler arasındaki fark anlamlı düzeyde değildir. Deneklerin kendilerinin başarı durumları ile etkenlere ilişkin yüklemeleri arasındaki ortak etki anlamlı düzeydedir $F(3, 576) = 11.68, p < .01$. Şekil 1'de görüldüğü gibi, deneklerin yetenek, çaba ve şansa yaptıkları yüklemeler kendilerinin başarılı ya da

başarısız olmalarına göre değişmemektedir. Ancak, denekler görevi başarısız olduklarında başarılı olduklarına kıyasla daha güç bulmuşlardır (ortalamalar sırasıyla, 3.37 ve 2.53). Tukey testi sonuçlarına göre, denekler hem başarılı hem de başarısız olduklarında yeteneğe, diğer etkenlere kıyasla daha fazla yüklem yapmışlardır. Başarılı durumda çabaya ve şansa yapılan yüklemeler, görev gücüne kıyasla daha fazladır ancak, çaba ile şansa yapılan yüklemeler arasında anlamlı bir fark yoktur. Başarısız durumda ise, deneklerin çaba, şans ve görev gücüne yaptıkları yüklemeler birbirinden farklı değildir.

Deneklerin, kendilerinin başarılarının ve hipotetik çocuğun başarı ve başarısızlığının nedeni olarak yetenek, çaba, şans ve görev gücüne yaptıkları yüklemelerin sıklığı açısından bir farkın olup olmadığı χ^2 testi ile sınanmıştır. Tablo 1'de görüldüğü gibi, her iki koşulda da denekler başarılarını görevin kolay oluşuna diğer etkenlere kıyasla daha sık yüklemişlerdir. $\chi^2 (3, N = 52) = 10.15, p < .02$ ve $\chi^2 (3, N = 52) = 10.31, p < .02$.

Şekil 1. Deneklerin başarı durumları ile nedensel yüklemelerinin ortak etkisi

Tablo 1.
Deneklerin Kendi Başarılarının Nedenine İlişkin Olarak Yaptıkları Yüklemelerin Etkenlere Göre Frekans ve Yüzdeleri.

	Akıl		Çaba		Şans		İşin güçlük der.		Toplam
	f	%	f	%	f	%	f	%	
Başarılı- Başarılı	12	23	12	23	6	12	22	42	52
Başarılı- Başarısız	14	27	7	14	9	17	22	42	52

Denekler, Tablo 2'de izlendiği gibi, sadece kendilerinin başarısız hipotetik çocuğun başarılı olduğu koşulda, diğerinin başarısını yeteneğe diğer etkenlere kıyasla daha sık yüklemişlerdir, $\chi^2 (3, N = 52) = 11.23, p < .02$.

nın (1971) öngördüğü nedensel etkenleri kullandıkları görülmektedir. Çocukların açık uçlu sorulara verdikleri yanıtları örnekleyen "uğraştım; yeteneksizmiş; akıllıyım; tesadüfen buldum; kolaydı; çok çalışmış; şanssızmış" şeklindeki ifadeleri, sö-

Tablo 2.
Deneklerin Diğer Çocuğun Başarısının Nedenine İlişkin Olarak Yaptıkları Yüklemelerin Etkenlere Göre Frekans ve Yüzdeleri

	Akıl		Çaba		Şans		İşin güçlük der.		Toplam
	f	%	f	%	f	%	f	%	
Başarılı- Başarılı	16	31	9	17	10	19	17	33	52
Başarılı- Başarısız	14	27	12	23	10	19	16	31	52
Başarısız- Başarılı	22	42	7	14	15	29	8	15	52
Başarısız- Başarısız	11	21	19	36	7	14	15	29	52

TARTIŞMA

Tüm bulgular birlikte değerlendirildiğinde, okul-öncesi çocukların başarı ve başarısızlıkları açıklarken Weiner ve arkadaşları-

zü edilen dört nedensel etkeni yansıtmaktadır. Denekler, bu etkenlerin hepsini kullanmakla birlikte, kendilerine verilen görevde başarılı olmayı, genel olarak, en çok yeteneğe yüklemektedirler. Bu yaş grubunda

yeteneğe, çabaya kıyasla daha fazla yüklemeye yapılması, anaokulundaki öğretmenlerin belki de, çocuğun ortaya koyduğu her ürünü yeterli görmesinden ve çabanın başarıdaki önemini ilkokulda olduğu kadar vurgulamamasından kaynaklanmış olabilir. Nitekim ilkokul düzeyindeki çocuklarla yapılan çalışmalarda, yeteneğe kıyasla çabaya daha fazla yüklemeye yapılmıştır (Rüstemli, 1983a; 1983b; Stipek ve Hoffman, 1980; Weiner ve Peter, 1973). Kültürümüzde, okul-öncesi yaş grubunun davranış sonuçlarının değerlendirilmesinde gerek aile gerek anaokulu ortamında, "akıllı olmayı" vurgulayan ifadelerin pekiştirici nitelikte sık kullanılması da yeteneğe yapılan yüklemeyi etkilemiş olabilir. Ancak bu nokta, araştırılabilir bir soru netileğini taşımaktadır.

Görev gücüne yapılan yüklemeler, deneklerin kendi başarı durumlarına göre değişmektedir; görevi, başarılı olduklarında kolay, başarısız olduklarında ise güç olarak nitelendirmektedirler. Öte yandan, görevin kolay ve zor bulunduğu koşullara göre yeteneğe ve çabaya yapılan yüklemeler değişmemektedir. Bir başka deyişle, kolay görevleri başarmak için çok fazla akıllı olmak gerekmediği ya da güç görevleri başarmak için daha fazla akıllı olmak gerektiği düşüncesi deneklerin yüklemelerinde yansımamaktadır. Aynı akıl yürütme çabaya yapılan yüklemelerin için de söz konusudur. Dolayısıyla, bu yaş grubu çocuklarının yetenek, çaba ve görev gücünü kavramları arasındaki ilişkiyi algılayabilecek bilişsel düzeye erişemediklerini gösteren araştırmalarda da benzeri bulguların elde edildiğini görmekteyiz (Kun, 1977; Nicholls,

1978; Nicholls ve Miller, 1984). Aynı şekilde, deneklerin görev gücünü kendi somut başarılarına göre algılamaları ve diğer çocuğun başarı durumuna ilişkin bilgiyi kullanamamaları da Nicholls'ın çalışmalarını (1978; 1980; Nicholls ve Miller, 1983) desteklemektedir.

Ayrıca, yetenek, çaba, şans ve görev gücüne yapılan yüklemelerde cinsiyet değişkenine bağlı olarak farklı bir etki görülmemesi de, bu yaş grubunda cinsiyet değişkeninin etkisini inceleyen çalışmaların bulgularını destekler niteliktedir (Kun, 1977; Nicholls, 1978; Stipek, Roberts ve Sanborn, 1984).

Denekler, kendi başarılarını en sık olarak görevin kolay oluşuna yüklemişlerdir. Bu etkenin seçilme frekansı, diğer çocuğun başarısız olduğu koşulda da değişmemiştir. Daha önce anılan bulguyla tutarlı olarak, deneklerin nedensel yüklemelerde bulunurken, bu yaş grubunda, sadece kendi başarı durumlarını dikkate aldıkları oysa diğer çocuğun başarı durumunu ek bir bilgi olarak kaynaştıramadığı görülmektedir. Bu sonuç, Rholes ve Ruble'nin (1981) Piaget'nin bilişsel gelişim kuramı doğrultusunda, işlem-öncesi dönemdeki çocukların aynı anda iki ya da daha fazla bilginin doğurgularını hesaba katamayacaklarına ilişkin görüşlerini desteklemektedir. Öte yandan, denekler hipotetik çocuğun başarısını sadece kendilerinin başarısız diğerinin başarılı olduğu koşulda yeteneğe yüklemişlerdir. Bu da bize, deneklerin kendi başarıları ile diğer çocuğun başarılarını karşılaştırdıklarını ve bu bilgiyi yüklemelerinde kullandıklarını ima

etmektedir. Dolayısıyla, okul-öncesi çocukları, belki de kendi başarı durumlarına odaklandıkları için, başkasının başarısına ilişkin yüklemde bulunurken kendi durumunu bilgi olarak kullanmaktadır. Ancak, kendisi hakkında yüklemde bulunurken, başkasının durumuna ilişkin bilgiyi, soyut olması nedeniyle dikkate almamaktadır. Bununla ilişkili olarak Rholes ve Ruble (1981), yaptıkları taramada, çocukların 8-9 yaşlarına kadar, kendi başarı durumlarına ilişkin yükleme yaparlarken başkalarının başarı durumuna ilişkin bilgiyi kullanmadıklarını öne sürmüşlerdir. Bu sonuçlar, bir yerde de, Stipek ve Hoffman'ın (1980) araştırmasında, okul-öncesi çocukların başkalarının davranış sonuçları hakkında daha gerçekçi yargılarda bulduklarını gösteren bulguları da desteklemektedir.

Deneklerin kendi başarısızlıklarını kişisel etkenlere daha az yüklerken, diğer çocuğun başarısızlığını daha fazla yüklemele-ri, bir yandan temel yükleme hatasını akla getirirken diğer yandan kendine hizmet eden yanlılığın varlığına da işaret etmektedir. Ancak, deneklerin kendi başarılarını kişisel etkenler ile çevresel etkenlere yüklemele-ri açısından bir farklılık görülmemiştir. Bu sonuçlar, çocukların kendi zihinsel yeterliliklerine ilişkin algılarının olumlu olmasında bilişsel gelişim düzeylerinin rol oynamasının yanısıra, bu yaş grubunun, davranış sonuçlarının normal ölçütlere göre değerlendirildiği ortamlara henüz girmemiş olmasına da bağlanabilir (Stipek ve Mac Iver, 1989).

KAYNAKLAR

- Frieze, I.H. ve Bar-Tal, D. (1980). Developmental trends in cue utilization for attributional judgments. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 1, 83-94.
- Frieze, I.H., Francis, W.D. ve Hanusa, B.H. (1983). Defining success in classroom settings. J. Levine ve M. Wang (ed.), *Teacher and student perceptions: Implications for learning* (3-28). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Frieze, I.H. ve Snyder, H.N. (1980). Children's beliefs about the causes of success and failure in school settings. *Journal of Educational Psychology*, 72, 186-196.
- Frieze, I.H. ve Weiner, B. (1971). Cue utilization and attributional judgments for success and failure. *Journal of Personality*, 39, 591-606
- Kun, A. (1977). Development of the magnitude-covariation and compensation schemata in ability and effort attributions of performance. *Child Development*, 48, 862-873.
- Kun, A., Parsons, J.E. ve Ruble, D.N. (1974). Development of integration processes using ability and effort information to predict outcome. *Developmental Psychology*, 10, 721-732.
- Nicholls, J.G. (1978). Development of the concepts of effort and ability, perception of academic attainment, and the understanding that difficult tasks require more ability. *Child Development*, 49, 800-814.
- Nicholls, J.G. (1980). *The development of the concept of difficulty*. Merrill-

- Palmer Quarterly, 26, 271-281.
- Nicholls, J.G. ve Miller, A.T. (1983). The differentiation of the concepts of difficulty and ability. *Child Development*, 54, 951-959.
- Nicholls, J.G. ve Miller, A.T. (1984). Reasoning about the ability of self and others: A developmental Study. *Child Development*, 84, 1990-1999.
- Ruble, D.N. ve Rholes, W.S. (1981). The development of children's perceptions and attributions about their social world. J.Harvey, W.J.Ickes ve R.F. Kidd (Ed.), *New directions in attribution research*, (Vol. 3). Hillsdale, MJ.: Erlbaum.
- Rüstemli, A. (1983a). Çocuk ve yetişkinlerde davranış nedenlerinin algılanması. *İnsan Bilimleri Dergisi*, 2, 119-141.
- Rüstemli, A. (1983b). Development trends in achievement judgments. *İnsan Bilimleri Dergisi*, 2, 43-58.
- Stipek, D.J. ve Hoffman, J.M. (1980). Development of children's performance-related judgments. *Child Development*, 51, 912-914.
- Stipek, D.J.Roberts, T.A. ve Sanborn, M.E. (1984). Preschool-age children's performance expectations for themselves and another child as a function of the incentive value of success and the salience of past performance. *Child Development*, 55, 1983-1989.
- Stipek, D.J. ve Mac Iver, D. (1989). Developmental change in children's assessment of intellectual competence. *Child Development*, 60, 521-528.
- Weiner, B. (1979). A theory of motivation for some classroom experiences. *Journal of Educational Psychology*, 71, 3-25.
- Weiner, B., Frieze, I.H., Fukla, A., Reed, L., Rest, S. ve Rosenbaum, R.M. (1971). Perceiving the causes of success and failure. E.E. Jones. D.E. Kanouse, H.H. Kelley, R.E. Nisbett, S. Valins ve B. Weiner (Ed.), *Attribution Perceiving the causes of behavior*. Morristown, NJ: General Learning Press.
- Weiner, B. ve Peter. N. (1973). A cognitive-developmental analysis of achievement and moral judgments. *Developmental Psychology*, 9, 290-309.
- Whitley, B.E. ve Frieze, I.H. (1985). Children's causal attributions for success and failure in achievement Settings: A meta-analysis. *Journal of Educational Psychology*, 77, 608-616.